

Proloog

De felle noordooster doet het wankel windscherm van de bushalte kreunen in zijn naden. De man trekt de kraag van zijn jekker hoog op.

‘Zij die geloven haasten niet,’ zegt hij zuur. Door het omhoogtrekken van de kraag is de gleufhoed schuin op zijn ronde hoofd komen te staan. Verbitterd aan de randen trekkend wringt hij zijn schedel er dieper in.

De jonge vrouw in de andere hoek van de halte kijkt naar hem zonder enige interesse. Ze heeft een mager gezicht en in het ontdekkend licht van de neonbooglamp ziet de man duidelijk haar grote ogen en het litteken dat vanuit haar linkermondhoek schuin naar beneden loopt.

‘Geloven?’ zegt ze. De koude wind heeft haar gezicht niet doen gloeien zoals dat bij jonge gezonde mensen het geval kan zijn, maar de huid wit en strak over de jukbeenderen getrokken. In het lugubere licht van de gele neonlamp lijkt ze haast pokdalig.

De man glimlacht licht verontschuldigend. ‘Bij wijze van spreken,’ zegt hij luchtig. ‘Men zou in deze situatie met evenveel recht kunnen spreken van...’

Als betrapt breekt hij plotseling af en kijkt onzeker over de verlaten rijweg. Er was in de interesseloze ogen van de vrouw plotseling een haast wilde blik van herkenning gesprongen.

‘Neem me niet kwalijk,’ mompelt de man, ‘het was niet mijn bedoeling...’

Hij breekt opnieuw af. Er is iets zoekends in zijn ogen gekomen, en haast loerend kijkt hij naar haar vanonder de rand van zijn hoed.

‘Geloven,’ hervat hij dan onzeker, ‘werkt altijd active-rend, ongeacht of men dat doet in het hiernamaals, liefde

of koude voeten. Het houdt in alle gevallen de geest bezig, hoewel men gemakshalve het eerst bereid is te geloven in zaken die het meest voor de hand schijnen te liggen. In dit geval dus bronchitis, de droes hale alle busondernemers.' Zijn blozend kindergezicht met de onwaarschijnlijk zware wenkbrauwen doet hem lijken op een gezellig kerstmannetje, vooral omdat hij klein en rond is.

Ze geeft opnieuw geen antwoord en hij kijkt weer over de stille weg, waarop, onder de lampen, de dunne ijsvloer glimt als een spiegel.

'De kwestie is,' gaat hij door, opnieuw naar haar loerend vanonder zijn hoed, 'dat haltes als deze een gevaar vormen voor de volksgezondheid, vooral psychisch. Veel mensen zullen, als ze hier staan onder deze omstandigheden, aan dingen gaan denken waarover zij bij een warme haard alleen maar zouden glimlachen. Liefhebbende huisvaders worden hier barse tirannen. Dit zijn de kraamkamers van de snijgendste beledigingen. Hier worden hopelozen radeloos en radelozen zelfmoordenaars. Zelfs oorlogen kunnen niet vreemd zijn aan dit soort haltes. En het is, de duivel hale hen, overal gelijk. Vindt u ook niet?'

Hij heeft op een licht ironische toon gesproken, maar zijn vraag klinkt opdringend vertrouwelijk, alsof hij het heeft over iets waarvan alleen zij tweeën weten. Ze keert langzaam haar gezicht naar hem toe. In haar ogen is een duidelijke angst die haar zwijgen motiveert.

Op dezelfde toon herhaalt de man: 'Vindt u ook niet?'

'Ik weet het niet.' Haar stem is hees en even vlak als de gladde weg, maar haar ogen zijn als die van een dier dat onraad bespeurt.

Uit de duisternis van een zijweg met struiken, schuin tegenover de halte, nadert een man. Hij plaatst voorzichtig zijn voeten op het gladde fietspad en schuifelt aarzelend naar de rijweg.

De man bij de halte kijkt even naar hem en wendt zich dan weer tot de vrouw. ‘Misschien is dat niet helemaal waar,’ zegt hij alsof hij tegen een kind spreekt. ‘U zou het best kunnen weten als u maar even nadenkt. U vindt het toch niet erg dat ik wat met u praat, nietwaar? Het verdrijft de tijd, vooral nu de bus op zich laat wachten. Mogelijk komt hij zelfs helemaal niet.’

De naderende man is het fietspad overgestoken en bevindt zich nu op de kant van de rijweg, lopend als een robot waarvan het mechanisme hapert. De vrouw heeft zich stijf teruggeduwd in de hoek van het scherm, als een angstig konijn in zijn hok.

‘Misschien,’ vervolgt de man, ‘zou het niet erg zijn als hij niet kwam. Wie weet zouden we er zelfs blij om moeten zijn. Laten we eens aannemen dat hij wel komt: welke dwaasheden zouden we nog kunnen uithalen, ik... en u.’

De naderende figuur op de rijweg sliert plotseling half om alsof hij werd aangeschoten, wiekt dan zwaaiend met beide armen en slaat plat op de weg als een neergesmeten harlekijn. Zijn verbaasde vloek breekt stuk in de val, en een aktetas glijdt terug naar het fietspad.

De man bij de halte kijkt er zwijgend naar. ‘Ja,’ zegt hij dan, ‘wie weet, welke dwaasheden. Ik ben er haast zeker van dat het beter zou zijn als we teruggingen. Het is weliswaar glad, maar misschien is mijn arm even veilig als de bus, en u zou mij kunnen vertellen...’

‘Nee!’ zegt ze.

‘Misschien, als u mijn naam weet...’

‘Nee.’

Ze hanteert het woord als een steekwapen en daarmee hult ze het zwijgen om zich heen als een harnas. De man kijkt ietwat onthutst naar de opkrabbellende figuur op de rijweg. Tegelijkertijd komt er iets zeer peinzends in zijn ogen, iets bijna sluis, terwijl hij met de bovenlip opge-

trokken op zijn onderlip bijt. Hij heeft de kleine witte tanden van een roofdier. Hoewel hij vanuit zijn ooghoeken waarneemt dat ze niet naar hem kijkt, maakt hij een hoofdbeweging naar de man aan de overkant, die nu weer op zijn benen staat en zich bukt naar de tas.

Meteen begint hij weer te spreken, op een neutrale toon, alsof hij haar afwijzing vergeten was. ‘Evenwicht is een merkwaardig ding. Men erkent de waarde ervan pas als men het ontbeert. En steeds zijn wijzelf de verstoorders ervan. Dikwijls doordat wij te behoedzaam zijn. Of niet behoedzaam genoeg. En dan vallen wij. Maar altijd ligt de verstoring in onszelf. Nogmaals: dan vallen wij. Het komt er dan slechts op aan hóe wij vallen. De meesten van ons kunnen het niet.’

Hij spreekt langzaam en zoekend. De andere man heeft ondertussen het midden van de rijweg gepasseerd. Voorzichtig glijdend komt hij op hen toe.

‘Nee,’ gaat de man met de gleufhoed verder, en hij praat opeens sneller en gedempt alsof hij haar opnieuw een geheim toevertrouwt, ‘de meesten van ons kunnen het niet. Die man daar kon het ook niet. Goed vallen is namelijk de hoogste graad van opoffering. Het eist de opoffering van alle bestaande waarden, soms van onszelf, en daarom de hoogste moed. Dezelfde moed die u ontbreekt om mij uw naam te noemen, omdat u bang bent dat u...’

Hij wacht even (de andere man is nu vlakbij) en begint dan nog zachter en nog sneller te praten, terwijl een vreemde, indringende vertrouwelikheden in zijn stem sluipt als een dief in een bewoond huis: ‘Waarom bent u bang dat ik mijn naam zal noemen? Bent u bang voor herkenning met...’ Hij aarzelt een ondeelbaar ogenblik, en dan, plotseling wijzend op zijn mondhoek waaronder bij haar het litteken schuin neerloopt, en snel sprekend met bijna de intonatie waarop een man tot zijn geliefde spreekt in

de intimiteit van de stilte: ‘Iemand met dit mag toch niet hopen niet herkend te worden? Misschien heb ik u al eerder gezien. Dat kan toch, nietwaar? En u zou me wellicht kunnen vertellen...’

Hij breekt af. De vrouw ziet eruit of ze zal gaan schreeuwen en duwt haar tengere lichaam zo stijf in de hoek dat het windscherm buigt onder de kracht van haar druk. Een ogenblik lijkt het of ze hard wil wegrennen, maar ze blijft staan als ze ziet dat de tweede man zijn plaats zoekt tussen haar en de ander. Het is een grote, brede man die hen één voor één aanziet met een soort opgewekte beschaamdheid. ‘Hebt u het gezien? Ik smakte de adem uit m’n lijf.’ Hij gebruikt zijn Nederlands op een krampachtige, hoogdravende manier, die hem evenmin staat als een smoking dat doen zou.

De kleinere man knikt toegeeflijk. ‘Ik zei juist tegen de dame: vallen is een kunst die haast niemand verstaat.’

De grote kijkt enige tijd fronsend voor zich uit als was hij door een onvermoede vraag in verlegenheid geraakt. ‘Bent u ’em machtig?’ vraagt hij dan. Het klinkt een beetje agressief, maar hij voegt er direct aan toe: ‘Komt ’ie gauw?’

De andere trekt weer aan de randen van zijn hoed. ‘Binnen een tel.’

Opnieuw fronst de grote man en gluurt onderzoekend onder de rand van de gleufhoed, alsof hij een kwartje had verspeeld in een weigerende automaat. Hij heeft een slechte lucht bij zich van vunze bedden en drank. Dan kijkt hij naar de vrouw, maar ze heeft haar gezicht van hem afgewend.

‘Het was een fatsoenlijke vraag,’ zegt hij ten slotte. Er klinkt iets koppigs in zijn stem en het is duidelijk dat hij een beetje dronken is. Niet erg, maar net voldoende om de automaat op zijn rug te nemen als het kwartje niet terugkomt. ‘Of niet soms?’ voegt hij eraan toe.

De man met de gleufhoed knikt. 'Ja. Maar het antwoord was dat ook. Alles hangt af van de maatstaf. Op ogenblikken als deze zie ik de dingen graag in verhouding tot de oneindigheid. Het houdt de moed erin.'

Het benige gezicht wordt nors en de man gluurt opnieuw nadenkend onder de rand van de gleufhoed. 'Jij bent een goocheme kleine pissebed,' zegt hij ten slotte donker. Hij heeft mét het krampachtige Nederlands ook zijn manieren laten varen, zoals men dat vaak bij agenten doet wanneer de bekeuring onvermijdelijk is.

De kleine man heft even de handen op en laat ze dan berustend weer vallen, alsof hij een ongeneeslijk gebrek erkende, en de grote keert hem de rug toe. Het is duidelijk dat hij nu een gesprek wil beginnen met de vrouw, maar ze heeft nog steeds haar gezicht van hen afgewend. Ten slotte kijkt hij verdrietig over de verlaten weg.

Het leer van zijn tas is gebarsten, de slippen van zijn overjas lijken geperst als de balg van een harmonica en hij heeft plooien in zijn voorhoofd. De te lange broek staat gerafeld en vol kreukels op zijn schoenen. Er is iets onwettigs aan hem dat hem ook omgeeft – een fluïdum van gekrenkt recht. Alsof hem een boete was opgelegd voor zijn geboorte, die hij nog nooit betaald had. Hij zou een souteneur kunnen zijn of handelaar in zelfgestookte jenever. In elk geval is hij mislukt, en zijn dranklucht is zelfs de noordooster de baas.

Hij spuwt, met het bijpassend geluid, ver over de straat en zegt plotseling: 'Ik ben een redelijk mens,' en dan, zich omdraaiend naar de ander: 'Is dat in orde?'

De kleine knikt. 'Het is volkomen in orde.'

'Prachtig. Ik ben een redelijk mens en een heer. Is dat in orde?'

'Het is volkomen in orde.'

'Mooi. En het is vervloekt glad en die het de dame lastig

maakt krijgt met mij te doen. Ik ben een heer en weet wat er van een mens verwacht wordt. Hoe laat komt de bus, broer? Geen flauwe kul.'

'Misschien komt hij helemaal niet.'

'Dan trap ik 'em in elkaar. Ik moet met de trein.'

Opnieuw maakt de kleine dat berustende gebaar met zijn handen, en de andere spuwt weer, ondertussen loerend naar de vrouw die nog steeds van hen afgewend over de weg staart. 'De dame staat onder mijn protectie,' zegt hij luid, met opnieuw die krampachtige intonatie: 'Dat is volkomen in orde. En wat wou je met de oneindigheid, broer? Wat is dat? Geen flauwe kul.' 'Dood,' zegt de kleine, voor de ander langs naar de vrouw glurend. Hij zegt het luid en nadrukkelijk en een ondeelbaar ogenblik kijkt ze hem aan. De lange heeft het niet gezien. 'Bah!' zegt hij, 'dood. Allemaal smeerlapperij.'

'En het leven?' Opnieuw gluurt hij naar de vrouw.

'O, het leven. Het leven is volkomen in orde. Deze dame staat...'

Hij stokt. De vrouw loopt plotseling de halte uit en tuurt verlangend over de rijweg.

In de verte nadert langzaam de bus.

Er waren nog maar twee banken vrij en hoewel de man met de gleufhoed een uitnodigend gebaar gemaakt heeft, is ze naast de dronkaard gaan zitten. Het heeft de laatste zichtbaar goed gedaan. Hij is overdreven dienstwillig opzijgeschoven, heeft tegen de conductrice de plaats van bestemming voor haar herhaald, en zelfs voor haar betaald, waarvoor ze hem beloonde met een dankbaar knikje. Verder heeft hij in deze onvermoede staat van uitverkorenheid een blik vol minachting en triomf geworpen op de kleine man schuin achter hem, en bij het optrekken van de bus opgewekt tegen de chauffeur geroepen: 'Glij maar!' waar-

op, toen de bus als op bevel aan de achterzijde zijdelings begon weg te schuiven, een dame driftig van schrik zei: 'U moet daar niet mee spotten. God zou u ervoor straffen.'

Daarop heeft hij gezegd, met een overmoedige grijns vol wolfstanden: 'Ik ben niks bang,' en toen is het zwijgen gekomen als een op het nippertje ingestapte passagier.

Nu is er alleen het gezoem van de motor en het kleppen van het verbandkastje. Er staat een rood plusje op.

De vrouw zit recht voor zich uit te kijken en de dronkaard is in slaap gevallen. Eerst heeft hij rechtop gezeten in een houding van waardigheid die niet bij hem paste, maar de warmte in de bus heeft zijn weerstand ondermijnd.

Het recht schijnt hem eindelijk te hebben gevonnist. Hij is in de vijver van het leven gesmeten als een vergiftige vrucht met geen andere taak dan rot te worden. Daar heeft hij aan voldaan. Hij drijft al niet meer, hij zweeft. Nu eens boven, dan weer onder. Van Godshuizen zal hij nooit meer geweten hebben dan dat er geen jenever gestookt wordt en voor God is hij niet bang. Hij heeft het zelf gezegd.

Daarnet heeft een klein golfje hem nog even boven gespeeld. Nu kan het niet lang meer duren, dan zal hij zinken. Het zwijgen in de bus is als een protest tegen zijn bestaan. Hij is al aan het ontbinden. Hij heeft de dood omarmd of de dood hem, dat is hetzelfde.

Toch koos ze zijn gezelschap.

Wat is ze wit, denkt de conductrice, en mager. Ze is zelf doodop. De griep heeft bijna een derde van haar collega's uit de wagens gesprokkeld, waardoor ze tegenwoordig langere dagen maakt dan eigenlijk mag. Bovendien is er de spanning om de gladde wegen. Ze denkt: Frits had de bus moeten laten staan. Hij had hem zomaar ergens heen moeten rijden en laten staan. Dames en heren, allemaal uitstappen, de reis wordt niet voortgezet in verband met

de onberijdbare toestand van de wegen. Maar dan was ze zelf ook niet meer thuisgekomen en dat komt ze nu wel. Frits is eigenlijk wel een verstandige jongen. Eigenlijk wel lief ook. Jammer dat hij niet flirten wil. Saai. Maar hij rijdt goed en hij is lief. Haar spanning ebt langzaam weg in een sterke behoefte aan slaap. Als ze straks thuis is, zal ze een eeuw gaan slapen, een klein eeuwje. Och, wat is dat mens mager, moet je die handen zien, ze zou zo van een ziekbed kunnen komen. En dan haar gezicht: helemaal zonder een beetje make-up. Stom. Maar dat litteken dóét het beslist. Als ze niet zo wit en mager was zou ze werkelijk heel leuk kunnen zijn, al is haar gezicht wat te breed. Maar ze is wit en mager. Het stemt de conductrice een beetje tevreden – ze is zelf knap en altijd een beetje op haar hoede voor concurrentie. Plotseling kijkt ze in de ogen, donkerblauwe ogen die haar strak aanzien, en verward slaat ze die van haar neer.

De motor zoemt en het verbandkastje kleppert zacht. Het was net of ze me haatte, denkt de conductrice verward, of dat ze om hulp vroeg, of dat ze me helemaal niet zag, of alle drie tegelijk. Ze draait zich onbehaaglijk om en kijkt langs de schouder van Frits door de voorruit. Ze is ineens niet slaperig meer en ergens in de buurt van haar ruggengraat huivert het. Ik ben bang, denkt ze, wat gek. Nog nooit was Frits zo lief als opeens nu. Ze zou nu ook niet meer met hem willen flirten.

Ver voor de bus uit verheft zich tegen het licht van de stad de donkere overspanning van een rivierbrug. De conductrice kijkt er zwijgend naar. De huivering is uit haar rug weggetrokken en ze is nu ook niet bang meer. Het duurde maar heel kort. Het zal van vermoeidheid gekomen zijn, denkt ze.

Maar ze kijkt niet weer om voor de eerste halte bereikt is. Een halte in een buitenwijk met veel opgespoten zand

en nog maar enkele huizen. Schuin tegenover de oprit van de brug.

Onder de neonlampen van de brug lijkt het litteken een goor brandmerk.

Ze loopt snel en zonder aarzeling, nu en dan wanke-
lend maar zonder te vallen. Ze heeft met haar rechterhand
steun gezocht aan de leuning.

Diep beneden haar liggen de bevroren weilanden waar-
over de noordooster ongehinderd komt aanjakkeren om
dan een wild en wreed spel te beginnen met haar haren die
hij rukkend opzij sliert als een vaan.

De gladheid heeft het verkeer weggevaagd van de we-
gen. Een enkele auto rijdt aarzelend voorbij. Zijn achter-
lichten zakken langzaam weg achter het hoogste punt van
het brugdek.

Ze hijgt overmatig met nu en dan de mond half geo-
pend, vooral wanneer ze wankelt, maar haar ogen blijven
ononderbroken recht vooruit gericht. Naarmate ze vor-
dert wankelt ze vaker, maar ze verlaagt haar tempo niet.
Er is iets aan haar dat denken doet aan iemand die bijna de
finish bereikt heeft en weet dat dan de rust wacht. Aan de
overzijde van de rivier schijnen, ver weg, de lichten van de
eerste huizen. Warm, veilig licht.

Ze spert haar ogen open als een verdorste die bijna de
bron bereikt heeft.

Plotseling kijkt ze om. Door het lawaai van de wind
mengde zich een ander geluid. Niet ver achter haar ziet
ze een man liggen. Hij ligt op het midden van de glanzende
oprit als een donkere spartelende vis, en een gleufhoed
waait schuin voor hem uit naar de overkant. In de ogen van
de vrouw springt plotseling weer de angst als een wild dier
en een ogenblik staat ze verstijfd stil.

Dan begint ze te rennen. Steeds wanneer ze wankelt of

uitglijdt, zoekt ze krampachtig steun aan de leuning. Achter zich hoort ze de man roepen. Als ze één keer snel omkijkt ziet ze dat ook de man de leuning bereikt heeft en dat hij probeert haar in te halen.

Ze loopt sneller dan haar hart haar toestaat. Haar neusgaten staan opengesperd als die van een opgezweept paard en de weke huid van haar hals klopt wild door het te snel jagende bloed.

Beneden haar is nu geen weiland meer, maar de rivier. Onzichtbaar in de duistere diepte botst het hoge water kolkend tegen de eerste pijler en de wind jaagt het rumoer ervan gonzend door de leuning. Daarboven, even voor de vrouw uit, rijst de geweldige overspanning op naar de hemel.

Zonder dat de vrouw omkijkt weet ze dat de man haar inhalt. Ze hoort het aan het steeds duidelijker geluid van zijn snelle voetstappen. Hij kan nu niet meer dan twintig meter achter haar zijn. Maar het is nog genoeg, ze heeft de overspanning bereikt. Klauwend slaat ze haar handen eromheen, ze zet een voet op de middelste buis van de leuning. Een ogenblik wacht ze, zwaar hijgend. Dan raapt ze haar laatste reserves bijeen voor een bovenmenselijke inspanning en werkt ze zich omhoog met de lenigheid van een kat.

Het roofdiergebit van de man flitst glinsterend in het gele licht. 'Goed zo,' schreeuwt hij hijgend. 'Hoger! en niet aarzelen! Ik zei je toch dat vallen moed vereist!'

Hij staat onder aan de overspanning, één voet op de onderste buis van de leuning, beide handen geklemd om de bovenste. 'Je zult het goed doen,' gaat hij door, 'je moet alleen nog hoger gaan. Minstens twintig meter moet je vallen, dan zal je lichaam uiteenslaan op het water. En het water zal je meetrekken en je zult in zee zijn voor iemand je mist. Maar denk om de pijlers! Val niet op de pijlers!'

Ze is schrijlings naar boven geklommen en zit op de leuning alsof ze een houten paard berijdt op de kermis. Doodstil zit ze, alleen beweegt nu en dan haar bovenlichaam licht zwaaiend in de rukkende wind.

‘Hoor je wat ik zeg?’ Hij hangt over de leuning als een Jan Klaassen in een poppenkast. en wijst bevelend naar beneden. ‘Let op de pijlers. Daar, die witte vlek onder je, dat is er een. Je zult er je armen en benen op breken. Daarom moet je hoger gaan, veel hoger en dan wegspringen van de brug. Zo ver je kunt!’

Hij ziet dat ze een onmachtige poging doet zich hoger op te trekken. Hij recht plotseling zijn rug en slaat met beide vuisten op de leuning. ‘Hoger!’ tiert hij. Zijn stem schiet uit, bijna als die van een uitzinnige, en het zweet stroomt langs zijn gezicht neer als regen.

Nog eenmaal doet ze een poging, weer tevergeefs, en nu voor het eerst kijkt ze naar beneden. Hun ogen boren zich in elkaar, lang en ononderbroken, terwijl ze aan het ijzer gekleefd zit als een bizar insect in een nachtmerrie.

Dan maken haar ogen zich los uit de zijne en terwijl haar blik zoekend dwaalt over het duistere geweld beneden haar, roept ze klagend en sidderend. Het klinkt als het geschrei van een kind in een boze droom, met hoge uithalen daartussen.

Vanaf de stad draagt de noordooster de uitgeputte galm aan van een klokslag, de eerste van de elf.

Eerste boek

I

Wanneer de heer Fred Hovenius, dreunend en geweldig en met zijwaarts uitstaande vuisten, zijn rondgang maakte door het warenhuis, begonnen de chefs uit hun ogen te gluren als schichtige paarden en bleven alleen de brutaalste winkelmeisjes schijnbaar onverschillig hun gang gaan, maar wel met nerveuze zenuwvlekken in hun hals van de spanning.

Ze waren allemaal bang voor hem. Bang om zijn grote, groene ogen met het vuilgele wit, zijn enorme buik en zitvlak die niemands lachlust opwekten, zijn manier om plotseling en onredelijk te grauwen als een valse bouvier en om het tumult dat hij kon maken over de nietigste futiliteiten.

Zo was het geweest, zo zou het zijn, en iedereen in het warenhuis had zich daarbij neergelegd. Tot er toch nog verandering kwam. Niet plotseling, maar ongemerkt, zoals de wisseling van de seizoenen, waardoor je op een dag tot de ontdekking komt dat het anders geworden is.

Aanvankelijk was er in het warenhuis nog niets van verandering te merken, totdat langzaam en schuchter de eerste lenteboden aarzelend opbloeden in de personeelsadministratie. De verrassend snelle ontslagen kwamen iets minder snel en gingen soms zelfs gepaard met redelijke argumenten. Tegelijkertijd werd de heer Hovenius minder vaak opzettelijk onbeleefd, zodat de spijsverteringskrampen van de hoofdboekhouder minder borend werden

Weliswaar bleef de heer Hovenius op zijn gevreesde ronden nog dikwijls staan alsof hij tegen een stootblok gebotst was, grauwend tegen deze of gene, maar dat ging langzamerhand over in blaffen. Bijten deed hij nog zelden en de tijd brak aan dat er grapjes gemaakt werden over zijn buik en zijn zitvlak.

Niemand vermoedde dat de oorzaak van deze kentering achter een bureau zat dat schuin tegenover het bureau van meneer Hovenius stond. Ze heette Tamy Burgerheem en was te breed van gezicht om mooi te zijn. Maar haar heel donkerblauwe, nogal ernstige, iets te wijd geplante ogen hadden de dikke Fred alles doen vergeten wat hij van de vrouwen wist. En dat was nogal het een en ander, de muren van zijn soos konden ervan getuigen. Toch had ze al een halfjaar op zijn kantoor gezeten voordat hij zich meer dan gewoon bewust werd van haar aanwezigheid. Dat kwam door een van de bijna wekelijks herrietjes over een winkelmeisje, kleinigheden die de heer Hovenius altijd via de telefoon afdeed en die meestal eindigden in ontslag van het meisje.

Ook die dag mocht het ergste gevreesd worden. Er was een lastige dame in de zaak geweest die later beweerd had dat een winkelmeisje brutaal tegen haar opgetreden was. Het meisje, Marietje ten Oever, was eigenlijk te lief en bedeesd om brutaal te kunnen zijn, en twee chefs hadden dan ook al geprobeerd de dame tot betere gedachten te brengen, maar vergeefs – na twee dagen belde ze de heer Hovenius er persoonlijk over op. Toen het gesprek beëindigd was, greep de heer Hovenius opnieuw de telefoon en belde de chef van de bedreigde sector. Het ging al zoals het zo vaak gegaan was, tot Tamy Burgerheem plotseling luid en duidelijk zei: ‘Dat is onrechtvaardig. Marietje ten Oever kan er niets aan doen.’

Meneer Hovenius zweeg verbaasd, dekte toen met de hand de hoorn af en zei: ‘Pardon?’

‘Ik zei dat Marietje ten Oever er niets aan doen kon,’ herhaalde Tamy Burgerheem. ‘Ze heeft me alles precies verteld. Het was de schuld van die dame.’

‘Gaat u maar normaal door met het werk dat daar voor u ligt, dan mag u de rest aan mij overlaten,’ zei meneer

Hovenius, en hij voegde eraan toe: ‘In mijn zaak is de klant koning.’

Toen zei juffrouw Burgerheem met een kleur als vuur: ‘Gunst, wij dachten allemaal dat u dat was.’

‘U bedoelt?’ vroeg hij perplex.

‘Ik bedoel,’ zei het meisje, met kwade ogen, en langzaam sprekend, ‘ik bedoel: wees niet zo onrechtvaardig.’

Op hetzelfde ogenblik zat Fred Hovenius in de vierde klas van de Leeuwarder hbs en keek met bonzend hart naar de tere wangroning van Lize Venings gezichtje, waarlangs een dot dik, heel lichtblond haar neerviel als gouden regen. Hij wist dat het eindpunt gekomen was. Hij wist ook dat hij het niet doen moest omdat hij geen enkele kans had. Hij zeker niet, met zijn slecht aanpassingsvermogen, onbehouwen optreden op het rauwe af, en zijn – ook toen al – uitgezakt lichaam, waardoor hij als knikkerende jongen al een oude man geleken had, zoals hij als man een knikkerende jongen zou lijken wanneer hij niet schold.

Bovendien was er diep in hem de zekerheid dat Lizes flirtende draaiogen niet te vertrouwen waren. Maar, ja, hij was zo alleen. Hij had een vader die zijn tweede vrouw in de steek gelaten had, en een stiefmoeder die compensatie zocht in geruchtmakende vertoningen waar heel de stad van sprak, en op wie hij in zijn bed soms grienend lag te schelden: ijdel rotwijf, rotwijf, rotwijf. De school was vol leraren onder wie er niet een was die hem mocht, met repetities Frans, Duits en Engels waar hij nachten van wakker lag en niet tegenop kon, en... Er was zo veel. Bovendien was Lize het mooiste meisje van de hele school, bij wie bijna iedere jongen in de gunst probeerde te komen, en hij was de allerlelijkste, allerongelukkigste jongen van de stad. Maar hij zou stiekem gymnastiek gaan doen, heilgymnastiek, uren en uren – wat hem betreft mochten ze hem op de pijnbank leggen. En Lize zou van hem houden en hem

begrijpen – ja, nu wist hij het ineens weer heel zeker – en hij zou zijn hoofd leggen op haar schoot en alles vertellen, alles, alles.

De volgende morgen werd er in de klas gnuiwend naar hem gekeken en zeventien jaar later trouwde hij. Maar niet met Lize Vening. Lize Vening was gestorven op die ene vernederende middag na schooltijd, en meneer Hovenius wist niet beter of hij had haar vergeten. Maar toen het meisje zei: wees niet zo onrechtvaardig, en hij, plotseling verbijsterd graaiend in zijn paperassen naar een houding zocht, wist hij dat ze teruggekomen was. Maar zonder draai-ogen.

Meteen werd het hem duidelijk dat hij dit al maanden geweten had, en vooral de ontdekking hiervan ervoer hij als een schok.

En terwijl hij, nog helemaal in de war, doelloos de papieren op zijn bureau rangschikte, ondertussen domweg in de hoorn schreeuwend dat hij het met die Ten Oever nog een maand zou aanzien, begreep hij waarom zijn huwelijk met de rijke Margareeth Vignon hem de laatste maanden meer dan ooit was voorgekomen als een afschuwelijke grap. Margareeth (spreek uit: Thérèse), de koele, stijfdeftige notarisdochter, die hij er altijd van verdacht had dat ze hem innerlijk verachtte wanneer hij, naar zijn diepste wesen, alleen maar haar liefde gevraagd had – wát in die zeventien jaar dan ook gebeurd mocht zijn. Margareeth met haar twee magere kinderen die hij eigenlijk alleen maar biologisch de zijne kon noemen, zozeer waren ze door de moeder van hem vervreemd geraakt. Margareeth met haar vermanende blik zodra hij in gezelschap zijn knieën over elkaar sloeg, en haar slaapkamer vol blauwe en paarse heidelandschappen die hem er eens toe gebracht hadden haar toe te schreeuwen of hij er soms tussen moest gaan zitten sokken breien. Heide, nota bene, waar ze voor geen geld in

durfde gaan zitten uit vrees voor de mieren – alleen al door de manier waarop ze de naam van zo'n onschuldig beestje uitsprak, kreeg het duizend wriemelende poten.

En dan dit kind tegenover hem. Dat hem ook trotseerde. Zeker. Maar wel heel anders in haar oprechte boosheid die nog te zien was aan haar verhoogde kleur. Het rood trok weer langzaam weg van haar gave huid die nog rond haar kaken spande terwijl ze zich alweer over haar werk gebogen had. Haar gezicht leek nu bijna vierkant, bedacht hij ineens, en weer trok hij een vergelijking: Die heftige woorden 'Wees niet zo onrechtvaardig' en de boze stem van Margareeth – als een griffel over een lei. Bovendien beet Margareeth nooit de kiezen op elkaar als ze boos was. In plaats daarvan trok ze de onderkaak scheef, waardoor neus en mond een hoek vormden als een winkelhaak. Meeteen schrok hij van zijn eigen fantasie, alsof hij door die laatste vergelijking iets onherstelbaars begaan had. Terwijl hij bonzend een bureaulade dichtsloeg zei hij tegen zichzelf dat hij niet gek was. Veertien dagen later was hij het!

Hij begon met een terloopse informatie: woonde jufvrouw Burgerheem op kamers?

Ja, dat deed ze. Of eigenlijk: ja en nee. 'Ziet u,' vervolgde ze, 'mijn ouders zijn gedood bij het bombardement op Rotterdam en toen ben ik bij pleegouders gekomen. Ik ben ook al een jaartje bij hen vandaan geweest...' Ze wachtte even. 'Ik vond hen niet zo erg aardig,' zei ze er toen voorzichtig achteraan, 'en zij mij niet. Maar nu ben ik weer bij hen terug. Ze kunnen hun pensioengasten moeilijk houden, daarom ben ik teruggegaan – ze hebben het niet breed. Maar ik heb bedongen dat ik vrij wil zijn. Nu gaat het beter. Die brief van de emailleerfabriek heb ik voor u apart gelegd.'

'Trouwen,' zei hij bot, in een slecht gespeelde achteloosheid die haar ontging. 'Dan bent u van al die kamer-soesa

af.' Hij bekeek de emaillebrief zonder er een letter van te zien en voelde in uiterste oplettendheid, nog meer dan hij het zag, hoe ze, voor ze zich zwijgend over haar werk boog, vluchtig de schouders ophaalde – alsof hij gesproken had over een zaak in een verre toekomst. Toen beroerde de emotie het hart van meneer Hovenius als een kuikentje de schaal.

Maar nu was hij beter op zijn hoede en bleef hij uiterlijk onbewogen. Het duurde nog bijna drie weken voor hij haar vroeg een uurtje te blijven nawerken. Natuurlijk, zei hij erbij, zou het beloond worden – hoewel hij opzettelijk het woord overwerk niet gebruikte, zó had hij het meisje al ingekapseld in zijn gevoelsleven.

Hij zorgde ervoor het werk zo te rangschikken dat ze geen enkele argwaan zou krijgen, en ook dat het vanzelf sprak dit nawerkuurtje te herhalen.

Het mochten dan wel niet de beste uren van zijn leven zijn, het waren wel de gelukkigste. Alles wat Margareeth ontbrak, bezat Tamy Burgerheem, en haar ontbrak alles wat hij in zijn vrouw was gaan verafschuwen.

Toch droegen hun gesprekken enkel maar een zakelijk karakter, en zelfs bracht hij haar geen enkele keer naar huis, hoewel zijn wagen voor de zaak stond. Wel keek hij haar hunkerend na wanneer ze wegliep over het plein beneden hem, en hij vergeleek haar pas met de pas van Margareeth die liep alsof ze elk ogenblik achterover zou vallen. O, steeds weer dit hopeloze, dolmakende vergelijken! En in deze verschrikkelijke dwaasheid maakte hij zijn plan.

De volgende avond zei hij: 'We zouden eigenlijk nog even door moeten gaan. Of...' – hij keek haar in gespeelde schrik aan – 'hebt u honger? Ja, natuurlijk hebt u honger,' zei hij er haastig achteraan, 'maar...' Ze glimlachte vluchtig en een beetje verlegen. 'Het gaat heus wel, ik heb om vijf uur nog een boterham gegeten.'